

2011. SZEPTEMBER 6. KEDD

Jeremiás próféta könyve 10,1–16

Dr. Varga Gyöngyi

Isten és a bálványok

^{10,1}Halljátok meg az ígét, amelyet az Úr mond nektek, Izráel háza! ^{10,2}Így szól az Úr: A pogányok szokását ne tanuljátok el, és az égi jelektől ne rettegjétek, mert csak a pogányok rettegnek azoktól! ^{10,3}Bizony, a népek bálványai hiábavalók. Hiszen egy fát vágnak ki az erdőben, a mesterember keze készíti el baltával. ^{10,4}Ezüsttel és arannyal díszítik, szögekkel és kalapáccsal rögzítik, hogy ne inogjon. ^{10,5}Olyanok, mint madárijesztő az uborkaföldön: nem beszélnek, hordozni kell őket, mert menni sem tudnak. Ne féljétek tőlük, mert nem tudnak sem rosszat, sem jót tenni! ^{10,6}Nincs hozzád hasonló, Uram! Nagy vagy te, s hatalmad által nagy a te neved. ^{10,7}Ki ne félne téged, népek Királya? Bizony, megillet ez téged! Mert nincs hozzád hasonló a népek bölcsei között egyetlen országban sem. ^{10,8}Egyaránt ostobák és bolondok, hiábavaló a bálványok útmutatása: fából vannak! ^{10,9}Társísból hozott ezüsttel és úfázi arannyal vonják be; mesterember csinálmanya, ötvös keze munkája, öltözetük kék és piros bíbor, ügyes mesterek munkája valamennyi. ^{10,10}De az Úr az igaz Isten, élő Isten, örökkévaló Király! Háborgásától megrendül a föld, nem bírják el bosszús haragját a népek. ^{10,11}Mondjátok meg nekik, hogy az istenek kivesznek a földről és az ég alól. Nem ők alkották az eget és a földet. ^{10,12}Az Úr ereje alkotta a földet, az ő bölcsessége szilárdította meg a világot, az ő értelme feszítette ki az eget. ^{10,13}Mennydörgő szavára víztömeg támad az égen, felhőt hoz fel a föld széléről; villámokat alkot az esőhöz, és szelet bocsát ki kamráiból. ^{10,14}Megáll a tudománya minden embernek, szégyent vall bálványával minden ötvös, mert csalódik öntvényében: nincsen abban lélek! ^{10,15}Hitvány és nevetséges dolgok azok, semmivé lesznek a megtorlás idején. ^{10,16}De nem ilyen Jákób osztályrésze, mert Ő a mindenség formálója, Izráel törzse pedig az ő tulajdona: Seregek Ura a neve.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Ez a fejezet is több, különálló gondolati egység együttese. Jeremiás szolgálatának időszakában már akutnak számított a pogány kultuszgyakorlat problémája, tovább erősödött a Jhwh-hit képviselőinek a bálványimádással szembeni polémiája. Amint már említettük, a deuteronomista történelemszemlélet értelmében a babiloniak révén bekövetkezett összeomlás valójában Isten válaszlépése Izráel népének Jhwh-tól való elfordulása miatt.

10,1–16

A bálványok kigúnyolása és ezzel összefüggésben az idegen istenségek felé fordulókat intése gyakori témája a prófétai irodalomnak (lásd pl. Ézs 44,9–20; 45,14–17; Ez 8; Zsolt 135,15–18). Ez a szövegegység valószínűleg a babiloni fogság időszakában, a diaszpórában élt elhurcoltak személyes tapasztalatait tükrözi. Az intések, figyelmeztetések nekik szólnak: a nép vallási identitásának megőrzése kulcskérdés. Azt asszimiláció veszélye mondatja ki a szerzővel ezt a tanítást, amelybe bőven beleszövődnek ironikus gondolatok is. A Babilóniában és korábban Asszíriában gyakorolt, az égi jelekből, jelenségekből (pl. nap- holdfogyatkozások, üstökösök, bolygó-együttállások) kötődő asztrális kultuszok, valamint a csillagistenségekkel összefüggő rítusok alapvonása az istenségek kiengesztelésének elvárása volt. Ezeknek a kultuszoknak az emberekre gyakorolt kényszerítő ereje nagyon sok félelemmel is párosult. A szerző most lelképásztori módon arra teszi a hangsúlyt, hogy az égi jelektől nem kell rettegni, azoknak nincs az ember boldogulását alapvetően meghatározó hatása. Ami veszélyes, azok az emberi manipulációk, az erőszakkal, hatalomgyakorlással összefüggő tényezők, amelyek a vallásgyakorlatok mögött meghúzódnak. A bálványok hiábavalók, az istenségek leképezései emberi – művészi – alkotások: a szöveg egy egész konkrét munkafolyamatot vázol az

istenszobrok készítésével kapcsolatosan. Találó a kép: olyanok ezek a tárgyak, mint a madárjlesztő az uborkaföldön. Önmagukban nem tudnak sem jót, sem rosszat tenni.

A bálványok kigúnyolása után a teremtő Istennel kapcsolatban olvashatunk egy szép himnuszt (6–7. vers), amely a hatástalan, élettelen „semmiségekkel” szemben a népek Királyát, Jhwh-t dicséri. Nincs hozzá hasonló a népek bölcsei között, azok nem érhetnek föl vele. Ezt követően a szerző visszatér a bálványokhoz: egyes mesterek csinálmányai azok, a „dekoráció” semmit nem tesz hozzá az értékükhöz. A 10. vers újra Jhwh-ra irányítja a figyelmünket. Ő az egyedül élő, igaz Isten, aki munkálkodik és hat a világban, tőle kell egyedül félni: rettegnek haragjától a népek. Izráel és Jhwh kapcsolatában a félelem egészen más árnyalatot kap. Itt nem elsősorban a félelem érzelmi oldalára: a „numinózustól” való rettegésre kerül a hangsúly. Sokkal inkább a „Szenttel” szembeni – kizárólagos – tisztelet, az őt megillető megbecsülés, elköteleződés igénye felől közelíthetjük meg az istenfélelem teológiai gondolatát.

A próféta még egy üzenetet tolmácsol az idegen istenekhez hajlók felé: az istenek kivésznek a földről és az ég alól! Fontos tudni, hogy nem ők a mindenség teremtői. Ennek illusztrálásaképpen következnek a 12–16. versek, amelyek szinte szó szerint egyeznek Jer 51,15–19-cel. A bálványok hitvány és nevetséges dolgok a világ teremtőjéhez és fenntartójához viszonyítva. Az ötvösök csalódnak öntvényeikben, mert nincsen azokban lélek. Jákób-Izráel azonban olyan világot formáló Isten népe, aki őt személyes tulajdonának tekinti, és vele különleges kapcsolatot ápol.

Prédikációvázlat

1. Az a tapasztalatom, hogy elég keveset beszélünk mi, protestánsok a teremtő és világot fenntartó Istenről, aki az élet forrása és őrzője. Teológiai tanításunk súlypontja a krisztológiára esik, és minden bizonnyal ez a tény indokolja, hogy a Szentháromság személyei közül az Atyát és a Lelket nem szoktuk túl gyakran önmagukban említeni. Amióta azonban az ökoteológia és a teremtésvédelem nagyobb teret kapott felekezeteink teológiai tanításában, és a globális krízisek kapcsán „forró témává” váltak, lassan újra felfedezzük magunknak a Bibliának a teremtő Istennel kapcsolatos gazdag teológiai tanítását.

2. Az Ószövetség első gondolata az, hogy a világmindenség Isten teremtő munkájának eredménye és ugyanakkor színhelye is. A zsoltárok különleges költői szépségben tárják elénk a teremtő Isten világot formáló munkáját: a kezdetekét és az évezredekben átívelő, folyamatos teremtői művét is. A teremtésnek az Ószövetség értelmében azonban nem a mikéntje az igazán lényeges, hanem az értelme, a célja, amely abban nyilvánul meg, hogy Jhwh megosztja létét a világgal, az emberrel. Az ószövetségi szerzők vallják, hogy a teremtés műve Isten történeti tetteiben is megnyilvánul. Erre a gondolatra épít az Újszövetség is, amikor az „idők teljességében” megjelent Krisztusról, és az új teremtésről, új kezdetről beszél.

3. A teremtő Isten nagysága, hatalma mellett egészen eltörpülnek a bálványok, az apró „istenkék”, akiket az ember teremt magának, hogy hatalma alatt tartsa őket. Hiába díszíti őket arannyal, bíborral – ez semmit nem tesz hozzá lényegükhöz. Az égi jelektől ne rettegjétek! – hangzik igénkben a biztatás. Kik ők, és mit tehetnek értünk? Van-e hasznunk belőlük? Néma szobrok, élettelen fadarabok csupán. A próféták méltán űznek csúfot belőlük.

Az emberiség boldogulását itt a földön végigkíséri és jól „megtámogatja” a vallás, a kultusz világa. Az archaikus kultúráktól egészen napjainkig folyik és nyomon követhető a bálványimádás, az istenpótlékok keresése különböző formákban, különböző vallási igényekhez alkalmazkodva. Ma is ugyanúgy aktuális az intés, mint egykor a száműzetésben élő és idegen népektől körülvelt zsidóság számára. Izraelnek – az Ószövetség tanúsága értelmében – meg kell tanulnia úgy bízni Istenében, hogy nem látja őt, nem tudja leképezni magának. Meg kell elégednie azzal, hogy hallja a szavát, mert a hit hallásból van...

4. Jákób osztályrésze, öröksége nem kézbe fogható, néma bálvány, nem mozdulatlan, üres tekintetű kőszobor. Izrael Istene és a keresztények Istene élő Isten, aki maga fogja kezébe az embert, aki meghallja népe kiáltását, aki utána indul az elveszetteknek, akinek nem közömbös egyetlen ember sorsa sem.

*Áldjon meg minket a háromságos-egy Isten,
akéi az életet teremt és őrzé, akéi gondviselő jóságával fordul felénk nap, mint nap.
Áldjon meg minket a háromságos-egy Isten,
akéi Emberfiaként a Szeretetet élte földön, s akéinek szeretete túlélte a halált, és bennünk él.
Áldjon meg minket a háromságos-egy Isten,
akéi irgalmas jelenlétével láthatatlanul bár, de hallhatóan, érezhetően értünk munkálkodik
Ragyogtassa ránk arcát a háromságos-egy Isten,
és ajándékozzon meg minket a benne való bizalom, a hozzá kötődő hit örömevel.
Fordítsa felénk arcát a háromságos-egy Isten,
az Atya, Fiú, Lélek: oltalmunk, szabadságunk és életünk öröme.*